

rum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo; his enim verbis utitur sanctus Paulus in Epistola ad Ephesios. (Eph. ii.) Quæ cum ita sint, nemo se ipse fallat, nemo existimet se civem mundi et civem cæli simul esse posse. Cives mundi de mundo sunt; cives cæli non sunt de mundo. De mundo esse, et de mundo non esse, contradicentia sunt; proinde simul copulari non possunt. Quare quos adhuc mundus et terrena delectant, si non putent in civitate cælesti se locum habere posse, nisi antea de mundo exant, sæculo abrenuntient, et terrena fastidiant.

Et quoniam hæc magna sunt, et a paucis intelliguntur, vel ut oportet, cogitantur: ideo ut nemo ignorantiam et novissima die pretendat, nihil sæpius Apostoli et Evangelistæ inculcant et repetunt. Audi Dominum: *Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.* (Joan. viii.) Item ad Apostolos: *Si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret: quia vero de mundo non estis, propterea odit vos mundus.* (Joan. xv.) Audi Beatum Paulum: *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum.* (I. Cor. iii.) Item: *Deberatis de hoc mundo exisse.* (I. Corint. v.) Item: *Ut non cum hoc mundo demnemur.* (I. Corint. xi.) Audi Sanctum Jacobum: *Nascitis, quia amicitia hujus mundi inimica est Dei? quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur.* (Jac. iv.) Audi Sanctum Petrum: *Fugite ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.* (II. Petr. i.) Audi Sanctum Joannem: *Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt.* (I. Joan. ii.) Item: *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.* Item: *Et mundus totus in maligno positus est.* (I. Joan. cap. v.) Denique audi Dominum dicentem in oratione sua ad Patrem: *Ego pro eis rogo; non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi. Et mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut ego non sum de mundo.* (Joan. xvii.) Hic habemus apertissime, mundum sic esse a Deo quodammodo excommunicatum et damnatum, ut pro eo Christus nullo modo orandum putaverit. At si Christus non pro mundo rogat quomodo alibi dicit: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret.* (Joan. iii.)? num Pater diligit mundum, et Filius odit mundum? aut quomodo Filius mundum a sua oratione excludit, quem Pater a sua dicatione non excludit? S. Augustinus (Tract.

cviij) hunc locum posteriorem exponens, dicit, mundum, pro quo Christus orare se negat, reprobos tantum significare, quomodo loquitur Apostolus in priore ad Corinthios, cum ait: *Ut non cum hoc mundo demnemur.* (I. Cor. xi.) Sed possumus etiam dicere, Christum non orasse pro mundo, quia, quæ tunc petebat Apostolis, mundo minime conveniebant. Petebat enim donum perseverantiæ: *Serva, inquit, eos in nomine tuo.* (Joan. xvii.) et simul petebat eis gloriam sempiternam, cum diceret: *Volo, Pater, ut ubi sum ego, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam.* At mundo ista non conveniunt: neque enim mundus aptus est regno celorum, nisi prius mundetur; quomodo non diceret ingredi regis cubiculum hominem luto undique aspersum, et sordidum. Deus autem diligit mundum, et pro eo Filium suum dedit, ut cum vere mundaret, et idoneum ad regnum faceret. Ideo et Christus pro crucifixoribus oravit, non ut perseverarent in statu, in quo erant; sed ut Pater illis ignosceret, et ignoscendo purgaret, et ut ipsi de mundo exirent. Quod etiam Christus in illa oratione servavit, in qua dixit: *Non pro mundo rogo, adjunxit enim non longe infra, Ut credat mundus, quia tunc misisti.* Summa igitur est, Christum pro suis rogasse, non pro mundo; quia nisi quis ante exeat de mundo quam de corpore, ad regnum Dei nunquam pervenit.

Ergo quicumque civitatem illam, supernam diligit, festinet exire de mundo, ne repentinus dies postremus adveniat, et rapiat eum de vita, quando nulla ei spes conversionis erit: et cum de mundo exierit, obviscatur mundum et concupiscentias ejus, ut solius civitatis Domini assidue recordetur et cum Propheta sancto juret: *Si oblitus fuero tui Jerusalem, oblivione detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui: si non proposuero Jerusalem in principio lætitiæ meæ.* (Psal. cxxxvii.) Hæc enim est vera nota civium Civitatis æternæ, si revera et ex toto corde cupiant destitui potius lingua et manibus, quam aliquid docere aut facere contra dilectionem Dei Patris, et celestis patriæ: et si vere, non fictè, principium lætitiæ ipsorum sit Civitas illa, quæ cives suos beatos facit, sic ut nulla eos felicitas mundana delectet, et sola ad eos exhilarandos in hoc exilio sufficiat futurorum recordatio atque expectatio gaudiorum.

Placet concludere hunc librum verbis sancti Augustini, ut qui nihil forte non credent, tanto viro fidem habere non dubitent. Is enim in explicatione Psalmi sexagesimi primis his verbis explicat, quæ sit vera nota civium civitatis mundi, et civium Civitatis Dei: «Omnes, inquit, qui terrena sapiunt, omnes, qui felicitatem terrenam Deo præferunt, omnes, qui sua quærunt, non quæ Jesu Christi, ad unam illam civitatem perti-

nent, quæ dicitur Babylonia mystice, et habet regem Diabolum; omnes autem, qui ea, quæ sursum sunt, sapiunt, quæ cælestia meditantur, qui cum sollicitudine in hoc sæculo vivunt ne Deum offendant, qui cæventi peccare, quæ peccantes non pudet confiteri, humiles, mites, sancti, justi, pii, boni, omnes ad unam Civitatem pertinent, quæ regem habet Christum.»

LIBER TERTIUS

CAP. I.

Quod omnes beati sint domestici et filii Dei.

Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi; in Domum Domini ibimus. (Psal. cxxi.) Vere magna et ineffabilis est causa lætandi servo bono et fideli, quando vel sollicite laboravit in vinea, vel in negotiatione talenta multiplicavit, vel in stadio bravorum primus apprehendit, vel in bello aut in agone coronam promeruit, vel oves sibi creditas diligenter pavit, et a lupis strenue fortiterque defendit: et bis omnibus laboribus perfunctis domum Domini sui lætus ingreditur. Sed videamus cur *Domus* dicatur, quæ paulo ante *Civitas* dicebatur. Hujus enim rei non est illa causa, quod angusta sit, et ideo *Civitatis* nomen non mereatur. Siquidem tam est ampla, ut nulli civitati, aut etiam regno magnitudine cedat. Audi etiam quid Baruch Propheta: *O Israel, quam magna est domus Dei, et ingens locus habitationis ejus? Magnus est, et non, habet finem.* (Bar. iii.) Quidni igitur tam magna *Domus civitatis* dici possit? Prima igitur illa causa est, quia beati, quamvis toto regno celorum diffusi omnes sunt domestici et familiares Domini. Potuisset enim aliquis existimare, si solius regni aut civitatis mentio fieret, multos fore in regno celorum, et in civitate Dei nostri, qui nunquam Deum viderent, et nunquam ad eum alloquendum aditum haberent, nisi per sanctos aliquos majores admitterentur. Quia vero non ita se res habent, sed omnes omnino Deum semper vident, et cum eo versantur, et colloquuntur facie ad faciem, sive

sint eximii Seraphini et Cherubini Apostoli et Prophetæ, sive minores Angeli et minores sancti. Nam de Angelis custodibus, qui ad ultimum ordinem Angelorum pertinent, dicit: *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* (Matt. xviii.) Et Apostolus ac Ephesios scribens dicit, sanctos omnes esse non solum cives sanctorum, sed etiam domesticos Dei. (Eph. ii.) Ideo habitatio eorum non solum civitas dicitur, sed etiam domus. Sunt quidem in celo mansiones diversæ, majores et minores; et sunt etiam coronæ diversæ, illustriores, et minus illustres, pro diversitate meritorum: sed tamen cives illi sunt omnes beati et felices, et omnes mundi corde, et charitate pleni. Propterea nemo est, qui non sit etiam in Domo illa, et qui Deum non videat, et cum eo non versetur ut domesticus et amicus: quamvis in aliis regibus et civitatibus multi sint, qui regem nunquam videant, et rarissimi, qui ad ejus colloquium et consuetudinem admittantur. Altera ratio esse videtur, quia in civitate multi regem vident, et cum eo loquuntur, sed non omnes sunt filii, et hæredes Dei: sed ii tantum, qui in palatio degunt, et a rege pro filiis et hæredibus agnoscuntur. At in regno celorum et civitate Dei nostri omnes sancti, sive majores sive minores, vere sunt filii Dei, et fratres Christi; et hæredes Dei, et cohæredes Christi, ac per hoc etiam inter se fratres: neque majores despiciunt minores, neque ullus est inter eos livor aut invidentia. Nam cum Dominus orationem illam primariam et quotidie recitandam doceret, *Pater noster, qui es in cælis* (Matt. vi.) neminem exclusit, et cum in judicio dicit, *Venite, benedicti Patris mei,*

possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi (Matth. xxv.), neminem justorum excipiet, et cum Apostolus ad Romanos dixit: *Quicumque Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei* (Rom. viii.), et paulo infra, *Ipsè Spiritus testimonium reddit Spiritui nostro, quod sumus filii Dei, si autem filii, et hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi*: neque ipse ullum exclusit, neque magnum neque parvum, modo spiritum Dei habeat, et ab eo duci se sinat. Quod certe commune est omnibus regeneratis in Christo, et in fide, spe, et charitate perseverantibus. Beatus quoque Petrus in Epistola sua priore omnibus regeneratis pollicetur hæreditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in cœlis. (I. Petr. i.) Denique Sanctus Joannes in Epistola prima omnibus justis sine exceptione dicit: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, et simus.* (Joan. v.)

Recte igitur dicitur domus, et non solum civitas et regnum, habitatio illa sanctorum, in qua omnes sunt filii et hæredes regis magni et omnes a Deo diliguntur ut filii et a Christo ut fratres; et jure dicere possunt cum Propheta: *Quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum!* (Ps. cxxxii.) Nam que major jucunditas cogitari potest, quam versari cum innumerabilibus Angelis, et hominibus majoribus, æqualibus, minoribus, et ab omnibus affectu sincerissimo diliguntur ut fratrem, tractantur ut fratrem, complectuntur ut fratrem?

CAP. II.

De magnitudine et pulchritudine domus Dei.

Alia ratio cur habitatio sanctorum Domus dicatur, assignari potest, quia videlicet domus, præsertim regie, plurima habent ornamenta in aulis, in cubiculis, in thalamis, que reliqua civitas non habet. Nam quis enumeret peristromata, aulæ, tapetia, vestes pretiosas, vasa aurea et argentea, quibus fulgent palatia regum? Nec solum ornamenta interiora magno pretio constant, sed etiam ipsi edificatio externa admirabilis esse solet ob marmora pretiosa, et columnas, atria deaurata vel depicta, hortos pensiles, et alia id genus, que enumerare longum esset. Salomon rex Jerusalem, postquam ædificavit templum Domino, ea

magnificentia, qua par erat, ædificavit etiam domum suam tanto apparatus, ut in edificatione consumpsit annos tredecim; cum tamen administratos et præfectos operum haberet plurimos, et materia lapidum pretiosorum et lignorum cedrinorum esset ad manus. Nec minore sumptu et industria ædificavit palatium uxori suæ, filia regis Ægypti, et domum saltus Libani; cuius descriptio habetur in libro tertio Regum, et sumptuosam ut incredibile videatur (III Reg. vii.) Ergo Scriptura sacra cum Domum Dei appellat eam habitationem, quam appellaverat civitatem Dei, et regnum cælorum; id significare voluit, totam civitatem illam, et totum illud regnum ita nitere et fugere, ut domus regia fulget ac nitet. Nam, ut ex Propheta Baruch audivimus, domus Dei tam ingens est, ut totum regnum cælorum occupare possit. (Bar. iii.)

Admirabile omnino videbatur paulo ante, si totum regnum aliquid ea pulchritudine splenderet, qua splendet ejus primaria civitas. Quis ergo non obstupescat, si cogitet totum cælorum regnum dici domum Dei, quia totum ornatum, totum pulchrum, totum pretiosum est, ac ipsi Dominus Dei? Jure clamatur Propheta David: *Conceptiscit, et deficit anima mea in atria Domini.* (Ps. lxxxiii.) Quis enim non toto corde concupiscat videre et possidere domum regiam nobilissimam, qua totum regnum magnitudine sua adæquet: et contra videre et possidere regnum amplissimum, quod quamlibet regiam domum adæquet ornamentis, et decore, ac pretio? Nec solum concupisceret anima nostra talem Domum et tale regnum, si attente ista cogitaret et fideliter crederet; verum etiam plane deficeret, et extra se raperetur, ob incredibilem pulchritudinem et magnitudinem tantæ rei. Sed nos hunc strati, rebus que terrenis intenti, magna esse putamus que hic cernimus, et ideo de invisibilibus non cogitamus: quemadmodum pueruli faciunt, qui domum paternam nunquam egressi, domunculam suam diligunt, de palatii regum ne cogitant quidem. Quomodo etiam rustici solent, quod civitates nunquam viderint, de colendo agello suo solliciti sunt, et de reparanda domuncula lignea vel lutea, si forte ruinam metunt; de palatiis, de foro, de theatro, de honoribus, de dignitatibus, de augendis pecuniis, de splendidis conviviis, nulla cura eos remordet. Et fortasse rustici et pueruli beatiores sunt civi-

bus locupletibus, et magnis principibus: quoniam ea, que videntur in hoc mundo sublimia, plus afferunt molestiæ et periculi, quam solidæ utilitatis vel dignitatis. Quæ vero bona sunt in domo illa cœlesti Patris nostri, et vere maxima sunt, et nullam afferunt molestiam, nullumve periculum; sed ab omni molestia, et periculo liberant, non ad tempus, sed in sempiterna sæcula.

Itaque beatus Paulus, qui nec parvulus nec rusticus erat, et bona hujus mundi noverat, quippe homo doctissimus, et cum sapientibus versatus, et simul in Domo Dei fuerat, et civitatem cœlestem lustraverat, raptus in Paradisum, et in tertium cælum, de se ipse dicit: *Non contemplantibus vobis, que videntur, sed que non videntur, que enim videntur, temporalia sunt; que non videntur, æterna* (II Cor. iv), et rursus: *Nostra autem conversatio in cælis est.* (Philip. iii.) Et nos omnes exhortans dicebat: *Quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: que sursum sunt sapite, non que super terram.* (Col. iii.)

CAP. III.

De triclinio domus Dei.

Accedit alia ratio, cur domus Domini dicatur que dicta est civitas et regnum: ea vero dicitur ab illis verbis Domini, *In domo Patris mei mansiones multe sunt.* (Joan. xiv.) Si quidem in domibus sunt triclinia ad cibum sumendum, cubicula cum cubilibus ad somnum capiendum, aula vel atria ad varias exercendas actiones, que extra domos fieri non solent. At ut incipiamus a triclinio vere est triclinium in Domo Domini, ubi sancti omnes non solum cibis regis vescuntur, sed, quod est admirandum valde, et non credibile nisi Spiritus sanctus ipse hoc nos doceret, rex ipse præcinctus mensis ministrat. Sic enim loquitur Dominus apud Lucam: *Beati sunt servi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes: amen dico vobis, quod præcinctus se, et faciet illos discumbere et transiens ministrabit illis.* (Luc. xii.) Quale, quaeso, est hoc triclinium? quis unquam audivit talia? Dominus stat, famulus recumbit. Dominus præcignitur, ut sine impedimento ministret: famulus discinditur, ut liberius et commodius recumbat. Dominus transit discurrens, et cibos afferens; famulus quiete

comedit, et cibis fruatur. O si ista cogitaremus, et eaperemus, quam cito vilescerent omnes terrene cupiditates? Præcinxit se linteis, aliquando Dominus, ut discipulis pedes lavaret. Petrus exhorruit, et ferre non poterat, a Domino servi pedes lavari. (Joan. xiii.) Sed tunc Petrus merito exhorruit, quia vidit majestatem humiliatam, ut exemplum humilitatis servillissimis daret. Sed in Domino illa cœlestis præcinctio et ministerium Domini non est humilitatio, sed dignatio: neque humilitatis exemplo indigebunt servi Dei in cœlo, ubi nulli erunt superbi, sed omnes in omni genere vitium confirmati atque perfecti. Igitur præcinctio illa Domini significat, ita libere, ita expedite, ita sine ullo impedimento adfuturam Dominum unicuique servorum et fratrum suorum, bonis omnibus cumulando ac recreando, ac si nihil haberet aliud quod ageret, et solus cum solo esset.

O anima Christiana, quid est hoc? Utinam sapiens et intelligens, quali honore, et quali delectatione cumulabit Dominus in æternum sanctos servos suos? Hæc enim si ad cor tuum profunde descenderent, certe tu quoque spiritu fervens, lumbosque præcinctus, totum te in obsequium tam dulcis Domini lætus impenderes: et si quando in pauperibus fratribus suis tibi occurreret, non solum non eum fastidires, aut torve aspiceres; sed charitatis visceribus dilatatis illum reficeres ac foveres, memor verborum illorum: *Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis.* (Matth. xxv.) Quod autem faciet servos suos discumbere, significat eos jam in domum Patris admissos, posse tulissime sine ullo periculo aut sollicitudine recumbere, et repleri ac frui bonis omnibus, quibus referata est domus Domini. Nullus enim deinceps eris, qui vel per vim, vel per insidias possit eos impedire, vel prohibere, ne omni bono liberrime perfruantur. Denique quod ipse Dominus transiens ministrat, nihil est aliud, nisi præcipuas epulas sanctorum in ipso Domino esse: ipse enim est panis vitæ, ipse est fons sapientiæ, ipse est manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Itaque ipse transit ad omnes, ipse ministrat omnibus epulas ineffabiles, que sine fastidio satiant, et sine satietate replent.

CAP. IV.

De cubiculis domus Dei.

Transeamus nunc a triclinio ad cubiculum vel cubilia: *Exultabunt*, inquit David, *sancti in gloria: letabuntur in cubiculis suis.* (Ps. CXLIX.) Hoc cubile nihil est aliud, nisi requies omnimoda sanctorum, et somnus ille, de quo canit in alio loco idem David: *Cum dederit dilectis suis somnum, et e hæreditas Domini.* (Ps. CXXVI.) De qua requie dicit in alio loco: *In pace in idipsam dormiam et requiescam.* (Psal. IV.) Denique hæc est illa requies, de qua dictum est Sancto Joanni: *Scribe: Beati mortui, qui in Domno moriuntur. Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.* (Apoc. XIV.) Magnum est bonum, et proprium beatorum. Siquidem in hac vita nemo omnino liber est a labore, et qui videntur quiescere, ut nobiles et divites, illi majoribus urgentur angustiis. Non enim sine causa Dominus noster divitias comparavit spinis, in parabola de seminante. (Math. XIII.) Et Job, *Militia*, inquit, *est vita hominis super terram.* (Job. VII.) Et unus de ejus sociis, *Homo*, inquit, *nascitur ad laborem, et avis ad volatum.* (Job. VII.) Sed omnium clarissime Ecclesiasticus: *Occupatio magna*, inquit, *creata est omnibus hominibus, et jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulture in matrem omnium. Cogitationes eorum, et timores cordis, adinventio expectationis, et dies finitionis, a residente super sedem gloriosam usque ad humilitatum in terra et cinere: ab eo, qui utitur hyacintho, et portat coronam, usque ad eum, qui operitur lino crudo.* (Ecc. XI.) Hæc Ecclesiasticus, ubi pulcherrime docet, nullum mortalium ullo tempore quietis esse participem. Exponam breviter hanc sententiam ut omnes intelligant, quanti fieri debeat somnus, id est, requies beatorum. *Occupatio magna*, inquit, *creata est omnibus hominibus, et jugum grave super filios Adam.* Occupatio opponitur quieti: sed quia multi occupantur in rebus lætis, in venatione, in lusu, in cantu, in saltatione addit, *Et jugum grave*, ut ostendat, loqui se de occupatione laboriosa et molesta, qua nemo delectatur, et quam omnes refugiunt. Atque hanc molestissimam occupationem dicit esse creatam hominibus, id est, adjunctam et

destinatam homini ab ipsa creatione tamquam comitem individuum et inseparabilem. Id quod explicat, ne quis forte non intelligeret, dicens: *A die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulture in matrem omnium.* Itaque mitius actum est cum bobus, qui jugum grave ferunt interdip, et noctu quiescunt, quam cum hominibus, qui diebus et noctibus jugum grave ferre coguntur. Deinde breviter attingit partem occupationum molestarum, quæ instar gravissimi jugi colla mortalium premunt. *Cogitationes, et timores cordis, adinventio expectationis, et dies finitionis.* Prima pars molestæ occupationis est cogitatio rerum futurarum: semper enim sollicitus est de crastino, ac dicit intra se: *Quid erit post hæc? amittemus ne id medicum boni, quo fruimur?* Ex his nascitur timor cordis continuus, qui non sinit hominem requiescere. Atque hæc cogitatio cum prole sua, quæ est timor, duplex est: altera, quam sibi animus fingit; altera, quæ necessaria est, et quam nemo fugere potest. De priore dicit, *Adinventio expectationis*: de posteriore, *Dies finitionis.* Advenit homo, id est, fingit sibi varias expectationes rerum futurarum, quæ non minus cruciant, quam si certo venturæ essent. Sed maxime torquet cogitatio et timor mortis, quam vocat diem finitionis; quam omnes cum timore tanto expectant, ut Apostolus ad Hebræos eam vocet continuam servitutem: mortis enim expectatio amarescere facit omnes hujus vitæ jucunditates. (Heb. II.) Denique addit Ecclesiasticus, hanc laboriosam occupationem ita esse communem omnibus filiis Adæ, ut pertineat ad omnes homines, a primo usque ad ultimum; ab illo, qui sedet in throno sublimis, et gestat coronam, et utitur hyacintho, usque ad eum, qui humi jacet, et utitur lino crudo. Atque in his omnibus sunt homines post Adæ peccatum bestiis omnibus infeliciores: bestie siquidem sine timore vivunt, neque de crastino sollicitæ sunt, et neque recordantur præteriti laboris, neque anguntur expectatione futurorum. Et ideo sapiens Ecclesiasticus dixit, hoc jugum esse super filios Adam, tum ut excluderet bestias, quæ liberæ sunt ab hoc jugo; tum ut indicaret, causam hujus miserie fuisse peccatum primum hominis primi.

Illud autem est omnium miserrimum iis, quod ad cœlestem domum non aspirant, quod in hac vita jugum grave ferunt, sed gravius

multo apud inferos invenient. Siquidem in hac vita nemo liber est a labore, sed cum aliqua consolatione conjuncto: post hanc vitam apud inferos labor et dolor est sine consolatione et requie: in sola beata Domo Dei requies est sine ullo labore, et consolatio sine ullo dolore. Recte igitur canit Propheta: *Exultabunt sancti in gloria, letabuntur in cubiculis suis* (Ps. CLIX.); quoniam non requiescent ut dormientes, qui non sentiant quietem suam; sed cum exultatione magna requiescent, scientes et cognoscentes cum æterna gratiarum actione bonum felicissime quietis, ab omni labore, dolore, timore, molestia, perturbatione liberrimæ. Profecto si nihil esset aliud in Domo Domini, nisi ista sempiterna requies, nonne digna esset, quæ omnibus hujus vitæ laboribus emeretur? Et si apud inferos tormentum non esset aliud nisi sempiterna et irrequieta vigilia, nonne digna esset, quæ omnibus hujus vitæ diurnis nocturnisque orationibus et fletibus redimeretur? Certe enim quam dulce sanctis erit, in exitu de hoc sæculo videre finem laboris et doloris: tam erit amarum iniquis in exitu similis querere, nullam deinceps sperandam esse requiem laborum atque dolorum. Utimum terribilium dicitur esse mors: et tamen quia mors requiem aliquam habere videtur, ideo miserrimi illi, qui ad inferos descendunt: *Querent mortem, et non invenient eam; et desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis.* (Apoc. IX.) Itaque carentia omnis quietis gravius judicabitur malum, quam sit ultimum terribilium. Et tamen tanta est in hoc sæculo mortalium cæcitas, ut pro nihilo doceant, requiem sempiternam amittere, et ad locum illum descendere, ubi supplicia requiem nullam admittent.

CAP. V.

De aula domus Dei.

Restant loca in domo negotiis variis deputata. Sed in domo illa beata unum erit negotium commune omnibus, Régis superni laudatio. Hic, enim quidam negotiantur ut lucrentur pecunias; alii ut dignitates acquirant; alii dant operam studiis doctrinarum, ut discant, doceant; alii mechanicis artibus, ut parent, quæ sunt ad vitam necessaria. Sed in illa regione viventium et immortalium nulla erit inopia, nulla ignorantia, nulla necessitas, ambitio nulla, omnes erunt statu

præsentis contenti, neque aliud optabunt aut requirent amplius; proinde toti erunt in summo bono fruendo, diligendo, et laudando intenti.

Sed videor mihi audire, qui dicant, officium laudandi Deum in Psalmis et hymnis ac præcipue in horis canonicis recitandis, non carere labore, et fatione: nec deesse qui grave onus impositum sibi esse querantur, quod tot horas cantando in Ecclesiis, et Deum laudando consumere jubeantur. Quibus respondemus, laudationem Dei in hoc tempore meritum esse, in vita æterna premium: atque hinc fieri, ut hic quidem sit laboriosa multis et molesta, quæ ibi erit omnibus jucunda et decora laudatio. Nunc multa legimus vel canimus, quæ non intelligimus: præterea in abigendis vanis cogitationibus, quasi muscis importunissimis, non mediocriter laboramus: denique corpus, quod corrumpitur, non potest diutius mentis functionibus sine fatione servire. At in beata illa patria corpus erit immortale et impassibile, aberant muscæ inanium cogitationum, intelligemus omnia perfectissime, quæ canemus: et quod est potissimum, nihil erit aliud divina laudatio, quam felicitatis exercitatio: proinde si non erit molesta sempiterna felicitas, neque molestæ esse poterit æterna laudatio. Esse autem in oculo Dei laudationem, beatitudinis exercitationem, docet Propheta, qui ait: *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæculo sæculorum laudabunt te.* (Psal. LVI.) Sicut enim ad beatitudinem pertinet, semper videre et amare summum bonum; sic ad exercitium beatitudinis pertinet, semper admirari et et laudare pulchritudinem summi boni. Et quemadmodum nemo fatigabitur Deum amando; sic etiam nemo fatigabitur Deum laudando. Adde quod non solum non fatigabimur videndo et laudando opera Dei, quæ omnia semper in conspectu aderunt, et pulchritudinem suam eximiam semper ostendent: nec laudare poterimus opera Dei pulchra valde, quin simul laudamus Auctorem operum illorum, quæ semper clamabant: *Ipsæ fecit nos et non ipsi nos.* Denique sicut nunquam oblivisci poterimus beneficiorum, quibus nos Deus obruit, et quasi nodis amoris insolubilibus adtrinxit; sic etiam non poterimus non semper animis gratissimis jubulare in laudibus optimi Benefactoris.

Concludamus igitur cum Sancto Augustino, atque dicamus: « Quid aliud ageretur, ubi

neque ulla desidia cessabit, neque ulla indigentia laborabit? Ipse Deus finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profecto erit omnibus, sicut ipsa vita æterna communis. Ibi ergo vacabimus et videbimus, videbimus et amabimus, amabimus et laudabimus. Ecce quod erit in fine sine fine. Nam quis alius noster est finis, nisi pervenire ad regnum, cujus nullus est finis? (Lib. xxii. *De Civit. Dei*, cap. 30.)

CAP. VI.

De prima parte portæ domus Dei, quæ est fides.

His explicatis, unum illud reliquum esse videtur, ut videamus, quæ sit porta, per quam in illam domum felicissimam ingredi valeamus. Sed ipse Dominus in Evangelio non solum portam ostendit, sed etiam angustam valde, esse prædixit, ac ut intrare contendamus admonuit. Siquidem interrogatus, *Domine, si pauci sunt, qui salvantur?* (Luc. i.) respondit: *Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, querent intrare, et non poterunt. Cum autem intraverit paterfamilias, et cluserit ostium, incipietis foris stare, et pulsare ostium dicentes: Domine, aperi nobis. Et respondens dicit vobis: Nescio vos vade sitis; discedite a me omnes operarii iniquitatis. Ubi erit fletus et stridor dentium.* Hæc Dominus: qui satis aperte docet, portam domus Dei, quæ est in caelis, angustissimam esse, quamvis ipsa domus sit amplissima, et propter angustiam ejus multos non intraturos, qui alioqui libenter intrarent, et ideo non intraturos, quia cupiunt quidem intrare, sed non contentent, nec pressuram ullam pati volent.

Explicemus, unde sit angusta porta domus amplissima. Quatuor partes habet porta, limen, superliminare, et latera duo, id est, quatuor lapides, unum infra, alterum supra, et duo ad latera, quæ in hac nostra porta, quatuor sunt virtutes omnino necessariae, ut quis coelestem domum ingredi valeat, fides, spes, charitas, humilitas. Fides et spes lapides sunt laterales, charitas est superliminare, humilitas limen, quod pedibuscum teritur. Sed omnes isti lapides, id est, omnes istæ virtutes tam exiguum habent in se longitudinem et latitudinem, ut et in se

angustæ sint, et portam angustissimam faciunt.

Incipiamus a fide. Fides Christiana et vera, ejusmodi patitur angustias, ut nisi mens humana vim sibi faciat, et quasi in captivitatem se redigi patiatur, et ligari et trudi, nemo per eam ingredi valet. Atque hoc est, quod Apostolus scribit in posteriore Epistola ad Corinthios: *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* (II Cor. x.) Proponit enim fides Christiana multa credenda, quæ ita superant omnem rationem, ut difficillimum sit illis assentiri; et tamen sic certo, sic firmiter credi jubet, ut homo paratum esse debeat millies vitam sanguinemque profunderet, quam unam partem fidei abnegare. Magnæ sunt istæ angustiae; nec mirum, si pauci illas superent. Atque hæc ratio est, cur tam multi ad Mahometanos vel hæreticos deficiant, quoniam illi angustia fidei sustulerunt, et portas latissimas aperuerunt; per quas tamen non itur ad vitam, sed ad perditionem; juxta verbum Domini apud Matthæum: *Lata porta, et spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam.* (Matth. vii.) Siquidem omnis homo naturaliter scire desiderat, et Philosophus scripsit ad initium metaphysicæ: ideo non facile assentitur, nisi demonstratio, vel certe probabilis ratio afferatur. Expertus est hoc Apostolus Paulus; qui quamvis ex infusa et acquisita doctrina, et ex dono linguarum mirabiliter loqueretur; tamen cum predicaret resurrectionem mortuorum, non deerant qui illum irriderent: et alii qui dicerent: *Quid vult seminiverbius hic dicere (Actor. xvii.)?* et cum Christum crucifixum annuntiaret, gentibus stultus esse videbatur, et Judei scandalum patiebantur, ut ipse testatur in priori ad Corinthios. (I Cor. viii.) Hinc etiam veteres hæretici, ut portam angustam dilatarent, varios errores invenerunt. Alii enim mysterium Trinitatis sustulerunt, ut Sabelliani et Ariani: alii mysterium Incarnationis, ut Nestoriani et Eutychiani: alii resurrectionem mortuorum, ut Origenistæ, et alii. Sed istæ omnes portæ et aliæ pene ducentæ, quia humanos architectos habebant, et solido fundamento carebant, brevi tempore corruerunt, ut jam vix nomina teneamus: et ne nomina quidem sciremus, nisi in libris Catholicorum, qui eas oppugnarunt, Irenei, Philastrii, Epiphani, Augustini, Theodreti, et similium, ea legeremus. Jam vero Maho-

metani, qui nunc tam longe latoque sectam suam dilataverunt, omnia fere quæ difficulta sunt in fide Christiana, sustulerunt, ut personarum divinarum Trinitatem, ut Incarnationem Verbi divini, ut mortem et resurrectionem Filii Dei, ut Sacramenta Pœnitentiæ et Eucharistiæ; quibus sublatis omnes angustiae sublatae sunt, et porta dilatata multitudinem innumerabilem admittit.

Hæretici vero temporis nostri per aliam viam ingressi sunt, et eas angustias potissimum sustulerunt, quæ non tam ad intelligentiam, quam ad actionem pertinebant. Fides Christiana docet, vitanda esse omnia peccata ut etiam de verbo otioso reddenda sit ratio: et si quis in peccatum lethale labatur confitenda esse peccata Sacerdoti, et per contritionem seriam et satisfactionem esse diluenda: opera bona, quantumvis laboriosa et difficilia, esse facienda, si a præpositis præscribantur: regnum cœlorum esse bonis operibus promerendum, ut coronam justitiæ et mercedem laboris: Ecclesiasticis sacratisque hominibus celibatum esse colendum: vota Monachorum et Sanctimonialium esse servanda. Hæc et his similia, quæ angustias facere videbantur, hæretici hujus temporis ita sustulerunt, ut portam latissimam aperuerint. Predicaverunt enim, solam fidem esse necessariam ad salutem, ita ut homo Christianus non possit perire, quantumvis peccatis omnibus sit coopertus, nisi nolit credere. Item non esse opus confiteri peccata Sacerdoti; satis esse, si quis confiteatur Deo: contritionem non requiri, satis esse terrores quosdam mentis: pœnitentiæ et satisfactionis opera non esse necessaria: liberum esse Sacerdotibus celibatum cum conjugio commutare: nec minus licere Monachis et Sanctimonialibus omnia vota contemnere: non posse præpositos ad aliqua pia opera subditos populos obligare. His et similibus doctrinis, sublatis angustis fidei, portam saltem latissimam sibi facere visi sunt: sed revera portam, quæ ducit ad inferos, aperuerunt, et per eam turbam ingentem levium hominum ad perditionem secum duxerunt.

Nec vero Catholici omnes angustias fidei superant: non tametsi omnia, quæ fides docet, credunt; tamen dum aliter vivunt quam fides jubet, de illis probantur esse, de quibus Apostolus loquitur cum ait: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* (Tit. i.) Ac per hoc ipsi quoque angustias

fidei refringunt, et portam latam ingrediuntur, quæ ducit ad perditionem. Itaque si de fide agatur, ad questionem Domino propositam, *Si pauci sunt, qui salvantur?* respondendum erit, paucos esse, et ideo contendendum intrare per angustam portam.

CAP. VII.

De spe, quæ est altera pars portæ domus Dei.

Jam vero spes quoque suas habet angustias, sive præmi magnitudinem, sive parvitatem nostram consideres. Si quis enim juberet rusticum indoctum, et qui nullam habet experientiam rerum humanarum, sperare brevi se habiturum sapientiam Salomonis, vel certe Platonis et Aristotelis, et simul imperium Alexandri Magni, vel Augusti: quando, quæso, persuaderi posset ejusmodi homini, ut tantillus tanta speraret? At id multo facilius est, quam ut homo mortalis speret sapientiam et potentiam Angelorum, qui in cœlo sunt, et purè intelligentiæ sunt. Nam ille rusticus, et Alexander, atque Aristoteles, ejusdem naturæ erant, omnes homines mortales erant; et sapientia Aristotelis sapientiam humanam non transcendebat, et imperium Alexandri ne tertiam quidem terræ partem occupavit. At spes fidelium sperare eos jubet æqualitatem Angelorum, dicente Domino: *Qui digni habentur, sæculo illo, et resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores; neque enim ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, et filii sunt Dei.* (Luc. xx.) Et si quis hominem, qui humi repit, sperare juberet, brevi futurum ut volet per aerem, aut in aquis longo tempore subsistat, et currat atque discurrat, quando adduci posset ut ista speraret? et tamen aves etiam magnæ, ut grues, et ciconiæ, ut aquilæ, celerissime volant per aerem: et naves gravissimas et onustæ subsistunt in aquis, vel currunt et discurrunt per aquas, prout voluerint naturæ. At spes Christianorum sine ulla ambiguitate, jubet, ut homo Christianus etiam cum corpore speret se super cœlos ascensurum, et a cœlo ad terram sine ullo periculo ruendi descensurum, et in cursu ab ortu ad occasum cum sole ipso certaturum, eumque sine dubitatione victurum. Denique si quis pauperulus parentibus orbatus, sperare juberetur, a rege magno sibi non cognito se in filium adoptandum, certe

multum laboraret, ut id posse fieri aliquando speraret; et tamen uterque homo est, et terræ filius, ac mortis obnoxius. At spes Christiana docet, hominem quemcumque, modo baptizetur in Christo, et Christi mandata custodiat, spiritum adoptionis a Deo habiturum, et vere in filium cooptandum, et fore hæredem universorum quæ ipse Deus possidet (Rom. VIII.), cohæredem autem Christi; qui Filius est naturalis et proprius, et quem Pater constituit hæredem universorum. (Heb. I.)

Hæc spes tam magna et tam excelsa, si a Christianis, ut par est, coleretur et teneretur, certe faceret illos impavidos ut leones, ut nullis neque periculis neque terroribus cederent, et cum Propheta dicerent: *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo* (Psal. CXVII.); et: *Si constant adversum me castra, non timebit cor meum*; (Psal. XXVI.); et cum Apostolus: *Omnia pressum in eo, qui me confortat* (Phil. IV.); et: *Si Deus pro nobis, quis contra nos*. (Rom. VIII.) Sed valde pauci sunt, qui res tam arduas sperent ut oportet, cum plurimi inveniantur, qui res etiam temporales et parvas a Deo non sperant, et magis confidunt in astutia sua, in furis, in mendaciis, quam in adjutorio Altissimi. Dominus ipse apud (Matt. VI.), Matthæum et apud (Luc. XII.) Lucam pulcherrimis similitudinibus admonuit fideles, ne nimis solliciti essent de quærendo cibo et vestibus; quia Pater cælestis, qui nutrit aviculas, quæ non serunt neque metunt; et vestit lilia agri, quæ non laborant neque nent; multo magis prospiciet filiis suis, quibus servat regnum æternum: et tamen tam modica, et pene nulla invenitur in plerisque Christianis confidentia in Deum, ut sæpe in angustiis suis vel ad humanas fraudes, vel ad diabólicas artes potius confugiant, quam ad Deum. Ergo si illa non sperant a Deo, quæ Deus tribuit volucris cæli et illis agri, quæque se daturum esse promittit, si spem suam ponant in eo: magnum est argumentum, in ejusmodi animis locum non habere spem illam; quæ propria est filiorum Dei, qui regni sempiterni consortium sperant a Deo. Et quoniam sine spe certa et viva, quæ pars est portæ Domus cælestis, nemo ingreditur ad salutem, ideo non multi sunt, qui salvantur.

Sed sunt etiam aliæ majores angustię in virtute spei: jubet enim Christiana spes contemni presentia, quæ videntur, et spe-

rari futura, quæ non videntur: jubet dispergere et dare pauperibus, ut ea multiplicata restituatur in coelis, ubi nemo fuit, qui viderit, et nemo est, qui cogitare vel suspicari possit, quæ sint illa bona, quæ nobis reddentur in celo, si nostra seminaverit in terra. Et quidem rusticus facile persuadetur, ut triticum seminando spargat in terram, quia usus multorum annorum docuit, quod seminatur cum labore, cum exultatione meti: sed quæ disperguntur in pauperes, colligi multiplicata in cælis, nulla experientia docuit. Ideo difficile videtur hominibus, dimittere presentia, quæ videntur, et sperare futura, quæ non videntur.

Denique magnum est argumentum, angustissimam esse portam, confidentiam firmam in Deum, quod tanta ubique invenitur turba miserorum, lugentium, clamantium, blasphemantium, desperantium. Deus enim in se confidentibus aut tollit miserias, aut donat patientiam cum tam ingenti consolatione conjunctam, ut dicant cum Apostolo: *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*. (II Cor. VII.) Turba igitur illa lugentium et flentium in miseris argumento est, ut scribit Sanctus Basilius in Psalmum quadragesimum quintum, multos esse, qui in ore habeant, *Deus refugium nostrum et virtus*: paucissimos, qui in corde, quique vere et ex animo sperent in Deo.

CAP. VIII.

De charitate, quæ est tertia pars portæ.

Veniamus ad charitatem, quæ est superliminare portæ cælestis charitas regina virtutum, quæ ab una parte videtur, cum se extendat ad Deum, ad Angelos, ad omnes homines, etiam ignotos et inimicos, eo redditur angustior, cum per eam transeundum est, ob incredibilem difficultatem, quam se cum affert, cum non verbo et lingua, sed opere et veritate præcepta illius adimplenda sunt. Quid enim, quæso, Regina ista jubet? (I Joan. III.) Primum, ut diligatur Deus ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus. (Matt. XXII.) In magnas angustias redigitur homo, (Luc. X.) cum ad ista implenda se accingit. Quid est enim diligere Deum ex toto corde, ex omnibus viribus, nisi diligere amorem vero et summo? Illud *Ex corde et ex anima*, significat amorem esse debere verum, non simulatum, non verbo et lingua,

ut loquitur Sanctus Joannes, sed opera et veritate. (Joan. III.) Illud *Ex toto corde, et ex omnibus viribus, sive Ex omni virtute*, ut habet alius Evangelis a (Matt. XII.), significat amorem in eum esse debere maximum. Vis igitur præcepti est, ut diligatur Deus amore vero et summo, ut nihil ei præponatur, nihil adæquatur, omnia postponantur, sic ut paratus sit homo Christianus cum Patriarcha Abrahamo, si opus sit ad gloriam Dei, vitæ propriæ et unigeniti et amatissimi filii sui non parcere. Neque id solum, sed etiam, ut Dominus mandat in Evangelio, (Luc. XIV.) odisse patrem et matrem, uxorem et filios, fratres et sorores, adhuc autem et animam suam, et renuntiare omnibus, quæ possidet, id est, paratum esse ea promptitudine privari omnibus consanguineis, et vitæ propriæ, et facultatibus ac dignitatibus omnibus, quæ illis privaretur, si ea vere et ex animo odisset. Magnæ angustia sunt istæ, et ad eas penetrandas quis idoneus? Quando facilius inveniantur homines, et il non pauci, qui parati sint Deo renuntiare et omnibus ejus promissis, quam divitiis et honoribus temporalibus, ne dicam vitæ propriæ vel filiorum? Testis est Sanctus Cyprianus in tractatu de lapsis, in ipsa primitiva Ecclesia, quando ardor charitatis erat multo major quam nunc sit, pro paucis Martyribus plurimos fuisse desertores, qui patrimonialia sua, nedum vitas, charitati Dei anteponebant: quod ipsum testatur etiam Eusebius in Historia Ecclesiastica. (Histor. Ecclesiasticæ. lib. VIII. cap. 2.)

Quid jam dicemus de charitate erga proximum? Quid mandat charitas, ut erga proximos faciamus? nimirum ut diligamus eos sicut nos ipsos; et quod nobis fieri volumus, nos quoque erga alios faciamus. Quis vero est, qui si multum egeat, non cupiat sibi dari a divitibus, saltem quod illis superest? Nec accipiet excusationem si dives respondeat; ære alieno se premi, quod emerit villam magni pretii, aut sumptuosum palatium ædificaverit, aut certo peristomatibus pretiosis exornaverit: illa enim fortasse supervacanea sunt; et non patitur charitas, ut proximus pauper rebus necessariis careat, ut proximus dives supervacaneis rebus abundet. De qua re consulat, quæso, Lector Sanctum Basilium in oratione ad divites, et Sanctum Bernardum in declamatione super illa verba: *Eccc nos reliquimus omnia*. Videbit enim et horrebit periculum eorum, qui

non cogitant, se de propriis opibus rationem Domino reddituros, et qui secundam suam cupiditatem, non secundum Domini voluntatem, et erga proximos charitatem illis untant. Nam si de verbo otioso rationem reddemus, cur non magis de pecuniis male consumptis? (Matt. XI.)

Sed Apostolum Joannem audiamus, atque ab eo discamus, quousque se extendat debitum charitatis: *In hoc*, inquit, *cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: et nos debemus pro fratribus animas ponere*. (I Joan. III.) Deus Christus pro servis suis animam posuit: quid ergo magnum erit, si nos pro fratribus animam, id est, vitam ponamus? Itaque non dicit Apostolus, possumus, sed *Debemus pro fratribus animas ponere*: neque dixit, arbitror, censeo, consilium do; sed absolute pronuntiavit, *Debemus pro fratribus animas ponere*, et si animas, cur non magis facultates? Proinde Sanctus Gregorius recte concludit: *Cum incomparabiliter longe sit melior anima, quæ vivimus, terrena substantia, quam exterius possidemus; qui non dat substantiam suam, quando daturus est animam suam?* (Hom. XIV. in Evangelium.) Quod idem de aliis rebus dicere possumus, qui enim debet pro fratribus animam ponere, cur non multo magis debet fratribus injurias sive offensionem condonare? et qui debet pro fratribus animam ponere, cur non debet diligenter cavere, ne fratrem verbo aut facto ledat? Quia vero præceptum charitatis Dei et proximi ejusmodi angustias habet, ut a paucis superentur; ideo quærenti a Domino, *Si pauci sunt, qui salvantur?* jure potuit Dominus respondere, paucos esse, et propterea totis viribus contentandum esse ut cum illis paucis salutaris portæ angustias superemus.

CAP. IX.

De humilitate, quæ est quarta pars portæ.

Restat humilitas, quæ suas etiam nec parvas habet angustias. Quid præcipit Magister ille, qui de se verissime dixit: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde*. *Vade, recumbe in novissimo loco*. (Matt. XI.) Et quod dixit, fecit. Veniens enim in hunc mundum, recubuit nascens in præsepiti, et moriens in cruce. Locum certe humiliorum invenire non potuit, neque nascens, neque moriens. Et dum vixit, pauperior fuit non solum hominibus,

sed etiam animantibus brutis: nam vulpes foveam habent, et volucres cœli nidus; ipse autem non habuit ubi caput suum reclinaret. Sed quid sibi vult: *Recumbet in novissimo loco?* (Luc. xiv. Illud significat: Quicumque tu sis, et quantumcumque sis, existima te semper ultimo loco dignum esse. Cujus rei rationem reddit Apostolus in Epistola ad Galatas, cum ait: *Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit* (Gal. vi.), et non dixit, Qui se existimat magnum esse aut majorem aliis, sive sapientia, sive potentia; sive virtutibus; neque dixit: Si quis existimat se non magnum esse, neque cœteris majorem: sed tamen aliis parem: sed dixit, *Si quis existimat se aliquid esse, et denique non dixit, Dum pauper, vel indoctus, vel inglorius sit; sed, Dum nihil sit.* Itaque non potuit Apostolus magis descendere, ut locum novissimum designaret, et verba Domini digno commentario explicaret. At, inquit, oportet esse homines in altis gradibus, prælatos, principes, reges, imperatores, Pontifices. Ita est, oportet; sed unusquisque sedere debet in novissimo loco, et expectare ut Dominus dicat: *Ascende superius*, cujus rei exemplum insigne habemus in Sancto Augustino, quod ejus verbis proponere libet. Sic enim loquitur in Sermone De communi vita Clericorum: « Ab eis, qui diligunt sæculum, segregavi me; sed eis, qui præsentem populum, non me cœquavi: nec in convivio Domini superiorem locum elegi, sed inferiorem et abjectum. Et placuit illi dicere mihi: *Ascende sursum.* Usque adeo autem timebam episcopatum, ut quoniam esse cœperat alicujus nominis inter homines fama mea, in quo loco sciebam non esse Episcopum, non illo accederem. Cavebam hoc, et agebam quantum poteram ut in loco humiliter salvarem, non in alto periclitarer. Sed, ut dixi, domino servus contradicere non debet. » Utinam hoc exemplum omnes imitarentur! haberemus enim multos prælatos bonos, multos bonos principes, multos optimos magistratus. Sed quia multi se ingerunt, neque vocationem Domini expectare dignantur; Deus aliquando irascitur, et ad exemplum aliorum cogit non paucos in novissimo loco sedere, ut omnes intelligant, honores et divitias, ut cœtera temporalia et spiritualia bona, a manu sua pendere. Hinc enim sæpe videmus homines ditissimos brevi redigi ad extremam pauperiem, et magnos principes de sedibus suis dejici.

Sed neque satis est expectare Dei vocationem; sed oportet etiam in ipsa prælatura vel principatu non superbe sapere: sed juxta Sapientis consilium, quanto quis major est, tanto se in omnibus humiliari, (Eccl. iii.) non corpore sed corde, ut sanctus Gregorius in Pastoralis suo docet: (Past. lib. ii. cap. 6.) et apertius Sanctus Augustinus in Epistola, quæ est regula Sanctimonialium: « Honore, inquit, coram hominibus prælata sit vobis, coram Deo subtracta sit pedibus vestris. » (Epist. 109.) Debet enim unusquisque cœteros omnes meliores, ac per hoc majores se credere. Ille enim proprie et simpliciter major est, qui major est apud Deum. Apud Deum autem major est, qui melior est; et ille melior est, qui virtutibus præstat; quidquid sit de præfecturis, de divitiis, de titulis, de coronis, de insulis: virtutes enim bonum hominem faciunt non præfectura, divitiæ, tituli, et alia id genus; et si virtutes bonum hominem faciunt meliorem, et maximam optimum: et qui virtutes in excellentiori gradu possident, illi cœteris præstant. Et quod una ex magnis virtutibus sit humilitas, ex eo cognoscitur, quod ipse Dominus humilitati tribuit exaltationem, in illa sententia ab eo sæpius repetita: *Omnis, qui se humiliat, exaltabitur.* (Math. xxiii. Luc. xiv. et xviii.) quam sententiam secuta est Virgo beata in Cantico: *Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles* (Luc. i.), et beatus Petrus: *Humiliamini sub potenti manu Dei; ut vos exaltet in tempore visitationis.* (I. Petr. v.) Et sanctus Jacobus: *Humiliamini in conspectu Domini, et exaltabit vos.* (Jac. iv.) Denique Beatus Paulus de Christo ipso dicit: *Humiliavit semetipsum: propter quod et Deus exaltavit illum.* (Phil. ii.)

Quoniam igitur virtutes, vere, ac præcipue charitas et humilitas, bonos homines faciunt coram Deo, ut etiam meliores et maximos: et quia nemo certe novit qualis sit coram Deo, et quales sint, vel paulo post futuri sint alii, ideo periculosum est, alicui se præponere; et utilissimum, omnibus se postponere; ideo Dominus absolute pronuntiat: *Recumbet in novissimo loco.* Quotus quisque autem est, qui hoc præceptum Dominicum servet? De qua re magis contenditur inter homines, quam de præcedentia? Quanti labores suscipiendi sunt ab his, qui litigantes de punctis honoris ad concordiam redigere student? Quam multos sæpe

audimus sententiam illam ex Scripturis usurpantes, *Gloriam meam alteri non dabo?* (Isa. xlii) et tamen ea sententia ipsius Altissimi est apud Isaiam, cui soli juste convenit. Deus enim solus humilis esse non debet; quoniam humilitas est virtus, quæ refrænât cupiditatem hominis, ne velit ascendere super se: Deus autem cum sit altissimus, nihil habet supra se. Itaque intoleranda superbia est, quod vermiculus terræ dicere audeat: *Gloriam meam alteri non dabo*, et tamen idem vermiculi, quos superbia ita inflat, ut dicant cum Deo, *Gloriam meam alteri non dabo*, ita se abjiciunt, ut servos honoris, id est, inanis existimationis, se esse fateantur; et sic fideliter domino suo honori humano serviant, ut malint in singulari certamine crudeliter necari atque ad inferna descendere, et sic vitam æternam et temporalem simul amittere, quam idolo suo honori detrimentum aliquod afferatur. O vanitas vanitatum! o quam graviter excæcavit oculos mentis iste fumus honoris! et tamen Christiani sumus, et scimus Christum ab inimicis audivisse, *Ecce homo vorax; et potator vini.* (Math. xxi.) Item: *Samaritanus es tu, et dæmonium habes.* (Joan. viii.) Item: *In Beelzebub principe dæmoniorum eiecit dæmonia* (Luc. xi.); et tamen nemo audivit ab ore ejus verbum *Mentiris*, aut aliquid ejusmodi: sed quia mitis erat, et humilis corde, *Cum malediceretur, non comminabatur, ut scribit Apostolus Petrus.* (I. Petr. i.)

Ex his perspicuum est, portam vitæ æternæ non minus ob humilitatem, quam ob theologicas virtutes, fidem, et spem, et charitatem, esse angustam, et a paucis penetrabilem; ac per hoc interroganti, *Si paucissimi, qui salvantur? rectissime responderi posse, paucos esse: quia pauci, ut par est, totis viribus contendunt per angustias portæ illius intrare.*

CAP. X.

Iterum de fide, quæ est prima pars portæ.

Cæterum, ne videamur terrore nimio ab ingressu portæ illius homines avocare, cum nobis contra propositum sit in toto hoc libro, mentes fidelium ad patriam nostram dulcissimam et felicissimam desiderandum accendere, ostendam paucis, portam illam, quæ ab una parte ob illarum virtutum emi-

nentiam et perfectionem angustissima est, eandem ob Dei ipsius omnipotentiam, et veritatem, et misericordiam, dici posse latissimam et aditu facilissimam, si quis vere per illam ingredi cupiat.

Ac ut a fide incipiamus. Vere fides res difficillimas, et supra sensum et rationem longe positas, et supra ipsorum Angelorum naturalem capacitatem sublimiter exaltatas, credendas docet: sed cum admonerem ab ipsa fidei doctrina, res illas credendas esse Deo, qui mentiri non potest, non Angelis, non hominibus, jam angustia dilatari incipiunt. Si fides diceret: *Crede Deum esse trinum simul et unum; Crede Filium Dei factum esse filium Virginis; Crede Christum a mortuis resurrexisse post tres dies virtute propria immortalem, et hæc omnia firmissime crede*, quia Petrus, et Paulus, et Joannes, et Jeremias, et Ezechiel hæc dixerunt: hæsitarem utique, neque auderem res tam difficiles, et supra rationem positas, hominibus mei similibus credere. Scripsum est enim: *Omnis homo mendax* (Psalm. cxv.); et ideo tot juramenta, et tot fidejussoribus requiremus, ut hominibus fidem habeamus. Sed cum fides dicit: *Hæc omnia Deus revelavit, neque Petrus, et Paulus, et Joannes, neque ceteri Apostoli et Prophetæ ex mente sua hæc docuerunt, sed ab ipso Deo edocti; et verbum Dei, non verba sua prædicaverunt: continuo cor dilatatur, atque ad credendum præparatur. Quod autem Deus sit, qui per Apostolos et Prophetas locutus est, idem Deus, tot signis et prodigiis manifestavit, ut stultum sit, nedum temerarium, non velle credere. Sic enim loquitur Apostolus ad Hebræos: *Quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis, qui audiverunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus sancti distributionibus.* (Hebr. i.) Quæ autem Deus loquitur, quis negat esse vera, cum Deus omnino mentiri non possit; et si mentiri posset, Deus non esset?*

At quæ nobis proponuntur credenda, superant rationem. Ita est; sed non superant potentiam et sapientiam Dei. Ideo dicit Beatus Joannes (I. Joan. iii.), Deum esse majorem corde nostro, quia potest facere, quæ non possumus intelligere, et essentia atque existentia ejus perfectior est, quam mens nostra capere possit. Si facile credit homo rudis Philosophis atque astrologis

multa de magnitudine solis et stellarum, quæ videntur incredibilia; cur non facile credat homo ipsi Deo, quidquid tandem ille revelare voluerit, cum infinito intervallo distet sapientia et potentia ejus, ab igniculo rationis, quo præditi sunt homines? Ista igitur qui considerant, non patiuntur angustias in credendis iis quæ nobis Ecclesia credenda ponit.

CAP. XI.

Iterum de spe, quæ est secunda pars portæ.

Hoc idem de virtute spei dicere possumus, nam si quæ speramus in vita futura, ab hominibus speranda esse diceremus, ut vani et impositores rejiciendi essemus: si quidem homines et mentiri possunt, et tam eximia præmia nullo modo dare possunt. At non ab homine speranda esse dicimus, sed a Deo, qui nec mentiri potest, cum sit veritas; nec fallere, cum sit bonitas; nec aliquid impossibile apud eum, cum sit omnipotens. Itaque merito irrideri se crederet rusticus, si quis illi sapientiam Salomonis, aut potentiam Augusti polliceretur: quia qui illi promitteret, homo esset mendax et imbecillus. Sed Christianus, cui Deus promisit vitam æternam, regnum cælorum, paradisum omnimodæ voluptatis, cur sperare non debet? Fortasse desunt nobis pignora optimæ voluntatis Dei? nonne in figuram rerum præsentium eduxit Deus populum suum per mare Rubrum siccò vestigio? pluit illis manna de cælo? eduxit aquam de petra? introduxit eos denique per Josue in terram promissionis? numquid inanis et vacua debet esse tam insignis figura? Deinde si *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret* (Joan. III.), nonne cum illo omnia nobis donavit? (Rom. viii.) Quid magnum speramus a Deo nobis donandum, quod non superetur a dono, quod nec sperantibus nec petentibus jam dedit? Si dedit peccatoribus et inimicis mortem Filii sui, non donabit justificatis et amicis vitam Filii sui? Neque his contentus, adjecit Spiritum sanctum tamquam pignus (Eph. i.) hereditatis, qui clamat in cordibus nostris: *Abba pater, et testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filii Dei. Si autem filii, et hæredes; hæredes qui-*

dem Dei, cohæredes autem Christi. (Roman. viii.)

Quare si magnitudo rerum promissarum spem nostram superare viderit possit, non potest tamen superare magnitudinem promittentis: quæ magnitudo cum infinita sit, facile potest spem nostram erigere, ut ad illa promissa sine titubatione pertingat. Quam promissionem, ut Apostolus probat in Epistola ad Hebræos, Deus (Hebr. vi.) juramento confirmavit, ut per duas res immobiles, videlicet promissionem ejus, qui mentiri non potest, et adjunctum jusjurandum, habeamus spem, tamquam anchoram tutam et firmam incedentem usque ad interiora velaminis, ubi pro nobis introivit JESUS, secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum.

CAP. XII.

Iterum de charitate, quæ est tertia pars portæ.

Quid jam de charitate dicemus? Ea certe sicut ob difficultatem implendi præcepta ejus angustissima, sic ob excellentiam divinæ bonitatis, quam respicit, latissima dici potest. Cur enim difficile videri debet, toto corde, et tota anima, et omnibus viribus Deum diligere, cum sit ipse pulcherrimus et optimus, et infinito amore dignissimus? Non est difficile hic in terris amare pulchra et bona; sed difficile est non amare, aut certe nimium non amare. Videtur igitur Deus quodammodo nobis injuriam facere, cum tam severe jubet ut eum diligamus, quasi sponte nostra eum diligere non debeamus. At bona et pulchra, quæ sunt in terris, ideo ardentur amantur quia clare videntur; Deum autem nemo vidit unquam. (Joan. i.) Ita est, non vidimus Deum, sed vidimus, et videmus quotidie opera ejus, pulchra valde, de quibus Sapiens dicit: *Si specie solis et lunæ delectati, Deos putaverunt; sciunt quanto his Dominator eorum speciosior est: speciei enim generator hæc omnia constituit.* (Sapient. xiii.) Exprimit quoque dulcedinem ejus in beneficiis ejus quotidianis: habemus denique testimonium ejus, qui vidit, et mentiri nequit; videlicet sancti spiritus, qui per Apostolos et Prophetas in Scripturis sanctis prædicat, Deum usque adeo bonum et pulchrum esse, ut merito solus bonus et solus pulcher dici mereatur.

Sed, iniquant, durum est valde, propter Deum cogi nos ad facultates, cognatos, et vitam propriam aliquando perdendam. Fa-teor et ipse durum id esse non amantibus Deum; sed amantibus, et eum adipisci cupientibus facile et leve esse contendere: præsertim cum ista temporalia propter Dei amorem contemnentibus, parata sint bona sine comparatione plura et meliora. Quid enim? amittis divitias corruptibiles, acquires regnum sempiternum: amittis patrem, et fratres, et amicos; acquires Deum patrem, et Christum fratrem, omnes Angelos et sanctos amicos et socios: amittis vitam temporalem et miseram, acquires æternam et felicissimam. Audi Canticum (Cant. viii.) amoris divini: *Si dederit homo omnem substantiam suæ domus pro dilectione, quasi nihil despiciet eam; et paulo ante: Aquæ multe (tribulationum et angustiarum) non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam.* Audi unum ex diligentibus Deum: *Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos.* (Rom. viii.)

At proximum ita diligere, ut bona mea cum eo communicare, etiamsi mihi fuerit inimicus, meque graviter læserit, adhuc illi non solum ignoscere, sed etiam benefacere debeam, contra naturam pugnare mihi esse videtur. Id quidem contra naturam per peccatum corruptam fortasse dici poterit, sed non contra naturam per Christi gratiam reparatam. An non Deus ipse bona sua cum inimicis suis communicat? et quotidie inimicis suis ignoscit, et reddit eis bona pro malis, dum *Solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos*? (Matt. v.) Quod si Deus ita se gerit cum inimicis, non est contra naturam Dei, neque hominis, qui ad imaginem Dei creatus est, diligere inimicos, eisque benefacere: sed contra naturam bestiarum, et eorum, qui cum in honore essent, non intellexerunt (Psal. xlviii.), comparati sunt jumentis insipientibus, et similes facti sunt illis.

CAP. XIII.

Iterum de humilitate, quæ est quarta pars portæ.

Venio ad humilitatem, quæ similis est

sororibus suis: ut magnas quidem angustias superbis et arrogantibus pariat: sed iis, qui ad scholam Christi accedunt; et ab eo discere volunt, non difficulter dilatarum incipiat. Primum enim humiliari debemus, *Sub potenti manu Dei* (1. Petr. v.), ut Apostolorum princeps admonuit: et ut Coapostolus ejus Jacobus confirmat (Jac. iv). Quæ autem difficultas fingi potest in humiliatione mortalis hominis ad immortalæ et omnipotentem Deum? Deinde debemus quoque novissimum locum eligere apud homines, quia superiores invicem arbitrari nos convenit, ut Apostolus monet in Epistola ad Philippenses: *Sup riores, inquit, sibi invicem arbitrantes.* (Phil. ii.) Qui vero se ipsi noverunt, et conscii sunt proprie infirmitatis, aliorum autem interiora non noverunt, nullas patiuntur angustias, ut omnes alios sibi superiores ducant, eosque honore præveniant, et locum altiore isdem concedant. Quemadmodum enim superbia nascitur ex ignorantia sui, sic humilitas ex cognitione sui. Cor superbi facile videt vitia, quæ in se non habet, et quæ cæteri habent, quia sunt omnia extra se: vitia propria, quamvis sæpe maxima, et aliis omnibus nota, ipse non videt, quia sunt intra se: quomodo oculus non videt, quæ intra se habet, sed ea solum, quæ extra illum sunt. Exemplo nobis esse potest Pharisæus ille qui gratias agebat Deo, quod non esset sicut cæteri homines, raptores, injusti, adulteri (Luc. xviii.); is enim videbat in se non esse vitium rapinæ, injustitiæ, adulteri, sed non videbat vitia graviora, quæ intus latebant, superbiæ, mentis cæcitatæ, et impenitentiam et ideo publicano in eodem templo oranti se præponebat: sed publicanus, quia meliores oculos habebat, videbat in se vitia, et virtutes non videbat; ideo recumbebat in novissimo loco, stans a longe, percutiens pectus suum, et misericordiam Dei implorans: ex quo factum est, ut iudicio Dei disceserit hic justificatus, ille reprobatus. Quare si quis serio dare velit operam cognitioni propriæ, non patietur angustias in porta Domus Domini penetranda.

Ad hæc omnia necesse est addere portam Domus Domini, quæ videtur angustissima, ac pene impenetrabilis iis, qui onusti accedunt, et obeso corpore sunt, vel multis vestibus involuti, et erecto corpore ingredi tentant; eandem videri latam et aditum facillimam iis, qui sine ullo onere, et nudis,

ac macilentis et curvi ingrediuntur. Itaque in nobis est causa, cur non facile ingredi possimus per eam portam, per quam multi sanctorum sine ulla difficultate vel molestia transierunt. Incipiat ergo homo Christianus deponere onera divitiarum, intelligat opes sibi a Deo datas ut oeconomus, non ut dominus; ut eas distribuat indigentibus, non ut eas sibi uni diligenter conservet: sic enim fiet, ut animus ab amore divitiarum liber effectus, quasi magno onere deposito, ob angustias portae non laboret. Nec minus deponat pinguedinem nimiam deliciarum carnalium, vel potius ejiciat humores noxios cupiditatum variarum, quae hydropem gignunt, et corpus infant. Denique exuat opinionem propriae existimationis, induat humilitatem Christi, inclinet cervicem ad obedientiam mandatorum, et tunc quaeratur, si non satis facile et commode portam salutis ingredi possit.

CAP. XIV.

Necessarium esse ingressam portam, quantumvis angustam, si quis salvus esse velit.

Sed sive porta illa lata sit, sive angusta, omnino contendere debemus, ut per eam ingrediamur: nullus enim alius locus est post hanc vitam, quae fugit velut umbra, ubi bene esse possimus, nisi intra hanc portam. Ideo enim Dominus hortatur, dicens: *Contendite intrare per angustam portam* (Luc. XIII.): quoniam ut ipse in eodem loco subjungit, qui foris manebunt, ad ea loca detraherentur omnes, ubi sempiternus est fletus, et assiduus dentium stridor: quae dolores maximos significant cum desperatione remedii; unde rabies oritur, quae impatienter tolerat, quae tolerare non vellet et semper tolerare cogitur. Quanto satius erat contendere intrare per angustam portam, ubi modico labore vel dolore sustentato, requies et jucunditas invenitur! Et si quidem possent homines et angustias portae, et dolores gehennae simul evadere, fortasse excusari possent eorum fragilitas, vel imbecillitas, qui vim facere portae illius angustias non audent: sed cum necesse sit, aut hic ad tempus laborare vim faciendo, aut incidere in

labores doloresque perpetuos, ubi est iudicium, ubi ratio, quae dicitur fugiendas esse angustias minores et breviores, ut ad intolerabiles et gravissimas veniatur? Sed etiam si nulla sequerentur angustiae post hanc vitam, sed sola privatio Domus Dei, ubi sempiterna sunt gaudia; hoc ipsum deberet in nobis efficere, ut non solum per angustias portae, sed etiam per spinas et tribulos, nec non per ferrum et ignem alacriter intraremus. Et quamvis hoc tempore non sentiamus, quid sit privari beatitudine; tamen post animae separationem a corpore aperientur oculi mentis, ut clarissime videant, quantum sit detrimentum, imo quam infinita jactura, non pervenire ad finem ultimum, ad quem creati sumus. Atque hoc desiderium significant verba illa, quae in Evangelio referuntur repetita ab illis qui exclusi foris manebunt: *Domine, Domine, aperi nobis*. (Matth. xxv.) Siquidem desiderium ultimi finis semper cruciabit miseris, et conscientiae remorsus numquam quiescet, et implebitur illud: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur*. (Luc. XIII.)

O si possemus nunc serio cogitare, quantum affectu dicent homines illi, *Domine, Domine aperi nobis* (Marc. xv.) Ac si dicant: Sine ingressu in istam Domum vivere non possumus, nec tamen mori nobis datur. Itaque vivimus non ut vivamus, sed ut semper miserimi simus. Ergo aperi nobis, quia parati sumus quaslibet angustias tormentorum pati, modo ingrediamur. Sed respondetur: *Nescio vos*. Annus illius finem accepit: quando potuistis ingredi, nolulistis; nunc ergo sequum est, ut quando vultis ingredi, non possitis. Ita illi sine ullo remedio exclusi, nunquam tamen cessabunt clamare, naturali desiderio stimulante: *Domine, Domine aperi nobis*. Sed qui surdi fuerunt in hac vita ad exhortationes Domini clamantis et dicentis, *Contendite intrare per angustam portam*, tunc surdis auribus Domini clamabunt, *Domine, Domine, aperi nobis*. Quare si quid sapimus, nunc rebus nostris consulamus, quando tempus habemus faciamus nunc, dum licet, quod tunc sine ulla dubitatione toto corde facere, vel fecisse cupiemus, et non licebit.

LIBER QUARTUS

CAP. I.

In caelo esse vera gaudia.

Paradisus, nomen est voluptatis et deliciarum: significat enim hortum, sive pomarium et viridarium simul amenissimum, et ad recreationem et jucunditatem afferendam aptissimum. In libro (Gen. ii et iii) Genesis paradisus voluptatis non semel appellatur, ubi de paradiso terrestri sermo habetur. Apud Ezechielem vero de paradiso caelesti dicitur Angelo primario, qui postea cecidit et Diabolus factus est. *In deliciis Paradisi Dei fuisti*. (Eze. xxviii.) Quia vero in Scripturis sanctis nihil habemus de Paradiso, nisi fuisse in eo arbores multas, et fontem aquae vivae: ideo visum est mihi occasione hujus nominis explicare voluptates et gaudia, quibus fruuntur in caelo beati. Erit vero, nisi fallor, utilis contemplatio ad excitandos animos, ad ea, quae sursum sunt, quaerenda et cogitanda: ac per hoc ad vitam sic instituendam, ut cum hinc migrandum erit, non ad luctum et tenebras, sed ad lucem et laetitiam sempiternam Deo adjuvante migremus. Solent enim homines, paucis exceptis, magis trahi voluptate, quam aliquo bono alio: et Ecclesia in quadam oratione dicit: « Ibi nostra fixa sunt corda, ubi vera sunt gaudia. » Ac primum considerabimus, quid Scripturae sanctae de caelesti paradiso nos doceant, unde probemus vere esse in paradiso caelesti gaudia: deinde tentabimus explicare, quae sint illa gaudia: postremo variis rationibus, vel potius comparisonibus demonstrabimus, gaudia illa esse longe majora, quam nos capere, vel cogitare, vel etiam suspicari possimus.

Primum igitur nomen ipsum paradisi, voluptatem ac delicias sonat, ut ex libro Genesis paulo ante ostendimus. Esse autem in caelo paradisum, testatur Ezechiel, qui de primo Angelo scripsit: *In deliciis paradisi Dei fuisti*. (Eze. xxviii.) Testatur Dominus Evangelio, cum latroni secum pendenti dixit: *Hodie mecum eris in paradiso*. (Luc. xxiii.) Accepit enim paradisum pro regno Dei, et essentiali beatitudine, dixerat enim

regnum tuum, et Dominus promittens illi consortium regni sui, respondit: Hodie mecum eris in paradiso; testatur Beatus Paulus in posteriore ad Corinthios, cum ait: Scio hominem in Christo, raptum usque ad tertium caelum, et quia Raptus est in paradisum. (II Corint. xii.), testatur Beatus Joannes in Apocalypsi, ubi Dominum introducit loquentem: *Vincenti dabo edere de ligno vitae, quod est in paradiso Dei mei*. (Apoc. ii.) Ex his locis perspicuum est regionem beatorum esse locum deliciarum et voluptatis. Deinde cum Dominus ait servo bono et fideli: *Intra in gaudium Domini tui* (Mat. xxv.), nomen apertissime declarat, Domum Dei, sive Civitatem Dei, ad quam admittuntur servi boni et fideles, cum de hoc mundo migrant, esse locum gaudii? Et cum idem Dominus multis in locis comparat regnum caelorum caenae, ut apud Lucam, cum ait: *Homo quidam fecit caenam magnam* (Luc. xiv.): et cum alibi dicat: *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo* (Luc. xxi.); et denique cum in Apocalypsi dicitur: *Beati, qui ad cenam nuptiarum Agni vocati sunt* (Apoc. xix.), certe Scriptura per metaphoram caenae, delectationem voluptatemaque significat; nisi quis negare velit, in sensu gustandi ullam esse voluptatem. Ad haec in Evangelii, in Apocalypsi, regnum Dei nuptiis regalibus comparatur, ut notum est ex parabola regis qui fecit nuptias filio suo (Mat. ii.), et ex parabola virginum sapientium et stultarum, quarum sapientes intrarunt cum sponso ad nuptias, stultae vero foris manserunt (Mat. xxv.): et ex Apocalypsi, ubi multa dicuntur de nuptiis Agni in regno caelorum cum apparatu maximo celebratis. (Apoc. xix.) Porro nuptiis regalibus comparatur beatorum sanctorum, quoniam in nuptiis omnia fere genera voluptatum exhibentur, et percipiuntur; de qua re in libro sequenti dicturi sumus.

Denique in Apocalypsi vidit Sanctus Joannes chorum virginum, qui sequebantur Agnum, quocumque iret; et cantabant canticum novum, quod nemo alius cantare poterat. Quem locum Sanctus Augustinus exponit in libro de sancta virginitate (cap. 27.), de certis gaudiis, sanctisque volu-